

KÖYHYYSVAHTI

SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2017

EAPN-Fin
2017

KÖYHYYSVAHTI

SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2017

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin

Toimittaneet Jiri Sironen ja Anna Järvinen

Kuva: Juha Mikkonen

Taitto: Annikki Pesonen

www.eapn.fi

SISÄLLYS

1. Köyhyys ei ole poistunut 100-vuotiaasta Suomesta
2. Mitä köyhyys on?
3. Miten köyhyys kehittyy Suomessa?
4. Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteensa keskeiset haasteet?
5. Mitä Suomi ja EU tekevät köyhyyden vähentämiseksi?
6. Miten köyhyyttä tulisi vähentää?
7. Viitteet ja lähteet

1. Köyhyys ei ole poistunut 100-vuotiaasta Suomesta

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin on osa Euroopan laajuista The European Anti-Poverty Network (EAPN) -kansalaisjärjestöverkostoa, jonka tavoitteena on köyhyyttä kokeneiden kansalaisten osallisuuden lisääminen sekä köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen.

Tässä köyhyysraportissa käymme läpi köyhyyteen liittyviä tuoreimpia saatavilla olevia tilastotietoja ja kehitystrendejä sekä esitämme näkemyksemme köyhyyden vähentämiseksi tarvittavista toimista.

Itsenäisen Suomen täyttäessä sata vuotta, köyhyys on valitettavasti edelleen keskuudessamme. Suomalainen köyhyys kasvoi huomattavasti 1990-luvun suuren laman aikana ja sitä seuranneena nousukautena, jääden sen jälkeen uudelle korkealle tasolle. EU:n Eurooppa 2020 -strategian laatimisen yhteydessä vuonna 2010 asetettu tavoite vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrä Suomessa 150 000:lla vuoteen 2020 mennessä ei näytä toteutuvan. Köyhyys tulisi myös puolittaa vuoteen 2030 mennessä osana YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden ja Agenda2030-toimintaohjelman kansallista toimeenpanoa.

Köyhyys on Suomessa vähentynyt 2010-luvulla vain vähän ja on useita viitteitä siitä, että köyhyys on kääntynyt jälleen nousuun. THL:n arvion mukaan pelkästään vuoden 2017 etuus- ja verotuslainsäädännön muutokset nostavat köyhyysastetta 0,4 prosenttiyksikköä¹ ja vuosina 2015–2017 köyhyysasteen ennustetaan kasvavan noin 0,8 prosenttiyksikköä¹³. THL:n ATH-kyselyaineiston mukaan köyhyyskokemukset ovat kasvaneet aikavälillä 2013–2016².

Tulottomien kotitalouksien määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 2013 vuoteen 2017 mennessä 47 000 kotitalouteen³. Erilaisten maksuhäiriöiden määrä on ennätyslukemissa: vuonna 2016 jo 373 000 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä⁴ ja ulosottoon päätyi lähes 400 000 sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksua⁵. Eduskunnan tietopalvelun ja valtiovarainministeriön laskelmien mukaan käytettävissä olevat tulot laskevat suhteessa eniten pienituloisimmilla vuosina 2015–2018⁶ ja THL:n ennusteen mukaan tuloeroja kuvaava Gini-kerroin kasvaisi 25,5 prosentista 26,2 prosenttiin vuosina 2015–2017¹³.

Vaikka köyhyyteen olennaisesti liittyvä eriarvoisuus on noussut viime aikoina keskusteluun entistä vahvemmin, teot köyhyyden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi ovat olleet vähäisiä. Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen tulisikin nostaa vahvemmin poliittiselle agendalle.

EAPN-Fin esittää, että köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi tulisi laatia kokonaisvaltainen strategia ja toimintaohjelma.

Köyhyyden vähentäminen edellyttää määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa: työllisyyden parantamista ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä, kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon lisäämistä, toimivia sosiaali- ja terveystalouksia, tasa-arvoista koulutusta ja perusturvan tason nostamista.

EAPN-Finin keskeiset viestit köyhyyden vähentämiseksi:

- Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrä on käännettävä laskuun. Erityisesti tulee huomioida pienituloisten lapsiperheiden ja eläkeläisten aseman parantaminen. Keskeisiä toimia köyhyyden vähentämiseksi ovat mm. perusturvaetuuksien tason nostaminen ja kohtuuhintaisten asuntojen rakentaminen.
- Pitkäaikaistyöttömien (mukaan lukien nuoret ja maahanmuuttajat) tilannetta tulee parantaa ja työttömyyttä vähentää. Keskeistä olisi resursoida palkkatukeen ja nuorisotakuuseen sekä perua niihin aiemmin tehdyt leikkaukset.
- Sosiaali- ja terveystalouden uudistus tulee toteuttaa tavalla, joka kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja ja takaa tarpeenmukaisten palvelujen saavutettavuuden myös huono-osaisille ja useita palveluja tarvitseville.

2. Mitä köyhyys on?

Suomessa köyhyys on pääosin suhteellista, millä tarkoitetaan huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintason. Suhteellinen köyhyys määritellään yleisesti köyhyysriski-käsitteen kautta (engl. At risk of Poverty). Köyhyys- tai pienituloisuusraja on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Kotitalous on köyhä, mikäli sen nettotulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulo- tasosta. Suomessa köyhyysriskiraja oli vuonna 2015 yhden hengen taloudelle noin 1 185 euroa kuukaudessa ja pienituloisia oli yhteensä 634 000 henkilöä, eli 11,7 prosenttia väestöstä.

EU käyttää lisäksi useista osatekijöistä koostuvaa, köyhyys- tai syrjäytymisriskiä kuvaava AROPE-indikaattoria (engl. At risk of Poverty or Social Exclusion). Sen kautta seurataan EU:n Eurooppa 2020 -strategian tavoitetta vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 20 miljoonalla vuoteen 2020 mennessä. Köyhyys- tai syrjäytymisriski lasketaan kolmen tekijän kautta: pienituloisuus, vakava aineellinen puute ja kotitalouden vajaatyöllisyys. Vuonna 2015 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa noin 896 000 henkilöä, eli 16,6 prosenttia väestöstä. Pienituloisissa talouksissa on noin 634 000 henkilöä (edellisenä vuonna noin 674 000), vajaatyöllisissä talouksissa noin 439 000 jäsentä (edellisenä vuonna noin 416 000) ja aineellista puutetta kärsivissä talouksissa noin 120 000 jäsentä⁷.

Köyhyyden kuvaajiksi on lisäksi luotu tarve-, viite- tai minimibudjettiin perustuvia mittareita, jotka tavoittavat myös köyhyyden absoluuttista ulottuvuutta. Minimibudjetit ovat kotitalouksille laadittuja kulutus- tai hyödykerekoreja, jotka koostuvat välttämättömiksi katsotuista tavaroista ja palveluista. Minimibudjettiköyhyysmittari kertoo kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joiden tulot eivät riitä minimoituneeseen tuloon. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) laskelmien mukaan minimibudjettiköyhyysraja on asuinpaikasta riippuen yksin vuokralla asuvalla 1 077–1 234 euroa kuukaudessa. Vuonna 2015 noin 471 000 henkilöä, eli 8,7 prosenttia väestöstä eli alle minimibudjetin¹³.

Köyhyyttä voidaan mitata myös ihmisten kokemusten kautta. THL kerää säännöllisesti mm. Alueellista terveys- ja hyvinvointitutkimusta (ATH). Sen mukaan vuosien 2013–2016 aikana toimeentulo-ongelmat ja köyhyyskokemukset yleistyivät kaikissa ikäryhmissä. Niiden osuus, jotka ovat joutuneet tinkimään ruuasta, lääkkeitä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi, kasvoi 20,5 prosentista 23,4 prosenttiin².

Seuraavassa yksi köyhyyden kokemuksia kuvaava sitaatti:

”Työn tilalle ilmaantuikin tuo uusi ystäväni Köyhyys. Köyhyyden mittana pidetään leipäjonoa. Ei se sitä ole. Köyhyys on yksinäisyyttä, kun ystävät katoavat eikä kukaan enää kutsu kylään tai retkille, kun ”ei sillä kuitenkaan ole varaa”. Enää ei edes kysytä. Eikä köyhä kehtaisikaan lähteä kylään makaronipussin kanssa. Ei se ylpeydestä ole kiinni, vaan siitä, että on vaikeaa katsella toisten grillipihvejä ja viinipulloja. Köyhä ihminen istuu yksin kotona sohvalla tai katselee ulos ikkunasta. Köyhä ei voi lähteä ulos, koska ei ole varaa harrastuksiin, ja jos olisikin, niin pari viikkoa ilman ruokaa on vienyt viimeisetkin voimat... Rahapulan lisäksi ihminen voi olla myös henkisesti köyhä. Kun ystävät, huvit ja harrastukset ovat kadonneet, jäljelle jää sentään kirjasto. Sillä voi yrittää rikastuttaa elämäänsä. Museot ja näyttelyt ovat unta vain, teattereista puhumattakaan. Köyhä ei matkusta edes paikallisbussilla.”⁹

3. Miten köyhyys kehittyy Suomessa?

Suhteellinen köyhyys oli 2000-luvulla korkeimmillaan vuosina 2008 ja 2010, jolloin pienituloisia henkilöitä oli noin 728 000. Pienituloisuuden kasvu on vuoden 2010 jälkeen pysähtynyt ja kääntynyt hienoiseen laskuun. Vuodesta 2012 pienituloisten määrä on ollut alle 700 000 ja vuonna 2015 pienituloisia oli yhteensä 634 000 henkilöä, eli 11,7 prosenttia väestöstä. THL:n ennusteen mukaan vuonna 2017 pienituloisten määrä olisi 12,5 prosenttia väestöstä¹³, jolloin suhteellinen köyhyys olisi siis jälleen kääntynyt kasvuun Suomessa.

Kokonaan perusturvalla elävien määrä on lisääntynyt 50 000:lla vuodesta 2010. Vuonna 2015 Suomessa asuvista 4,3 prosenttia eli 243 232 henkilöä kuului asuntokuntaan, jossa perusturvaetuuksien osuus oli yli 90 prosenttia bruttotuloista¹.

Köyhyys- tai syrjäytymisriski oli korkeimmillaan vuosina 2011 ja 2014, jolloin se kosketti yli 927 000 ihmistä. Alimmillaan taas vuonna 2012, jolloin köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli yhteensä 854 000 henkilöä. Vuonna 2015 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa noin 896 000 henkilöä, eli 16,6 prosenttia väestöstä.

Minimibudjettiköyhyyttä on seurattu vuodesta 2012, jolloin se oli hieman alle 10 prosenttia väestöstä. Vuonna 2015 minimibudjettiköyhyys kosketti 471 000 henkilöä, eli 8,7 prosenttia väestöstä ja määrän ennustetaan pysyvän samana vuoteen 2017 saakka¹³.

THL:n ATH-aineiston mukaan vuosien 2013–2016 aikana toimeentulo-ongelmat ja köyhyyskokemukset yleistyivät kaikissa ikäryhmissä. Niiden osuus, jotka ovat joutuneet tinkimään ruuasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi, kasvoi 20,5 prosentista 23,4 prosenttiin².

Erilaisten objektiivisten tuloperusteisten ja subjektiivisten kokemukseen tai arvioon perustuvien köyhyysmittareiden ja köyhyyden kokemusten tarkastelun ohella myös leipäjonojen asiakasmäärät ja järjestöille tulleet avunpyynnöt ovat köyhyyden kokonaiskuvaa tulkittaessa tärkeitä signaaleja, joita ei tule jättää huomioimatta. Huomiot leipäjonoissa käyvien ihmisten määrästä ja kirkon diakoniatyölle tulevat avunpyynnöt ovat kasvussa.

Suomalaista köyhyyttä kuvaavat mm. seuraavat luvut (suluissa kehitystrendi):

- Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elää yhteensä noin 896 000 henkilöä (?)
- Pienituloisissa kotitalouksissa elää noin 634 000 henkilöä, heistä pitkittyneesti pienituloisia on noin 411 000 henkilöä (+)
- Minimibudjettiköyhyys koskee noin 471 000 henkilöä (?)
- Toimeentulotuen varassa elää noin 400 000 henkilöä, heistä lähes kolmannes saa toimeentulotukea pitkäaikaisesti (+)
- Työttömänä on noin 276 000 henkilöä, joista yli kolmannes pitkäaikaistyöttömiä (-)
- Aineellista puutetta kärsii noin 118 000 henkilöä (-)
- Köyhydessä eläviä lapsia on yli 100 000 (-)
- Tulottomia kotitalouksia on noin 47 000 (+)
- Leipäjonoissa käy viikoittain noin 20 000 henkilöä (+)
- Asunnottomana on noin 7 500 henkilöä (-)
- Paperittomia on arviolta 4 000 henkilöä (+)

4. Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteensa keskeiset haasteet?

Perusturva ei ole riittävä sen varassa eläville

Perusturvan tason riittävyyttä arvioitaessa on todettu, että eläkkeensaajia lukuun ottamatta taso ei riitä kattamaan kohtuullisen vähimmäiskulutuksen menoja. Takuueläkettä saavat (joukossa mm. vammaisia) ovat eläkeläisistä huonoimmassa asemassa, eikä takuueläke enää riitä kattamaan minimibudjetin mukaiseen kulutusta. Yksinasuvan työttömän perusturva kattaa tällä hetkellä noin 73 prosenttia minimibudjetista. Vuosina 2016 ja 2017 pienituloisten tilannetta vaikeuttavat lähes kaikkiin sosiaaliturvaetuuksiin kohdistuvat leikkaukset. Vuonna 2016 leikkaus oli 0,4 prosenttia ja seuraavana vuonna 0,85 prosenttia. Lisäksi vuosina 2018–2019 etuuksiin ei tehdä normaaleja indeksikorotuksia. Riittämätön perusturva johtaa toimentulotuen lisääntyvään ja pitkäaikaiseen käyttöön sekä mm. ruoka-apuun turvautumiseen.

Asuminen on liian kallista monille pienituloisille

Asumisen korkea hinta on yksi keskeinen toimeentulovaikeuksien syy. Pienituloisten asumismenot ovat kasvaneet yleistä hintakehitystä nopeammin ja samalla asumistuen taso on jäänyt kehityksestä jälkeen ja siihen on tulossa lisäleikkauksia. Erityisesti kasvukeskuksissa ei rakenneta tarpeeksi kohtuuhintaisia asuntoja.

Lapsiperheköyhyys

Vuoden 2015 tilastojen mukaan lapsiköyhyys koskettaa 9,4 prosenttia alle 18-vuotiaista, eli 101 000 henkilöä. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien lasten määrä on tätäkin suurempi: arviolta 15 prosenttia lapsista elää kotitalouksissa, joita köyhyys- tai syrjäytymisriski koskettaa. Lapsiköyhyys on yhden huoltajan perheissä huomattavasti kahden vanhemman perheitä yleisempää. Vuonna 2015 pienituloisia oli joka viides yhden

huoltajan talouteen kuuluva lapsi, kun kahden huoltajan perheiden lapsista taas hieman yli 7 prosenttia kuului pienituloisiin talouksiin. Lapsista pelkästään perusturvan varassa elävissä perheissä asui noin 5 prosenttia. Lapsiköyhyyden taustalla on usein mm. työttömyyttä, työmarkkinoiden muutosta ja matalaa koulutusta.

Erot sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuudessa kasvattavat eriarvoisuutta ja köyhyyttä

Sosiaali- ja terveystalvelujen eriarvoisuutta ja köyhyyttä lisäävät mm. eri suuruiset ja kasvavat asiakasmaksut. Asiakasmaksut ovat kasvaneet kahden viime vuoden aikana. Vuonna 2015 asiakasmaksuja korotettiin 9,4 prosenttia ja vuonna 2016 lähes 30 prosenttia. Osa kunnista piti vuoden 2016 korotusta kohtuuttomana, ja luopui korotuksesta tai korotti maksuja vain osin. Noin 60 prosenttia kunnista korotti palvelumaksuja pääosin täysimääräisesti. Sosiaali- ja terveystalvelujen asiakasmaksulain käynnissä olevan uudistuksen pelätään nostavan asiakasmaksuja, jotka ovat Suomessa jo lähtökohtaisesti Pohjoismaiden korkeimmat¹¹. SOSTEn Sosiaalibarometrin mukaan sosiaalijohtajista 75 prosenttia arvioi asiakasmaksujen nousevan uudistuksen myötä¹². Suomella on myös terveydenhuoltoon pääsyssä enemmän ongelmia kuin muissa Pohjoismaissa, ja haavoittuvassa elämäntilanteessa olevat ja pienituloiset jäävät usein ilman tarvitsemiaan palveluja. Asiakasmaksujen korotukset heikentävät entisestään tämän väestöryhmän palveluihin pääsyä. Myös lääkkeiden omavastuuosuudet ovat muuttuneet lähivuosina epäsuotuiseseen suuntaan.

Koulutusta vaille olevat nuoret ovat vaarassa syrjäytyä

Peruskoulun lisäksi muuta koulutusta vaille olevia nuoria (16–29-vuotiaita), jotka eivät ole työelämässä, ase- tai siviilipalveluksessa tai vanhempainvapailla oli yhteensä 44 475 henkilöä. Yliedustettuina joukossa oli erityisesti maahanmuuttajanuoret ja huostaan otetut lapset. Näistä syrjään jääneistä nuorista työttömiä työnhakijoita oli 21 229 ja muita nuoria, jotka eivät käy töissä tai opiskele oli 23 246. Lukumäärä on yhteensä noin viisi prosenttia koko 16–29-vuotiaiden ikäluokasta. Koulutuksesta ja nuorisotakuusta on viime vuosina leikattu Suomessa.

Pitkäaikaistyöttömät ovat vaarassa syrjäytyä kokonaan työmarkkinoilta

Viime aikaisten tutkimusten perusteella julkiseen keskusteluun on noussut myös huoli työkäisistä miehistä, jotka eivät ole työelämässä, koulutuksessa tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Suomessa on lähes 79 000 24–54-vuotiaasta, työiässä olevaa miestä, jotka ovat kadonneet työmarkkinoilta. Näistä miehistä jopa 28 000 on esitetty olevan henkilöitä, joiden paluuta työmarkkinoille voidaan pitää epätodennäköisenä. Tämän ryhmän tulevaisuuden näkymiä heikentää erityisesti pitkittynyt työttömyys, matala koulutus ja niukka työhistoria sekä työvoimapolitiikkaan (mm. palkkatuki) tehdyt leikkaukset.

Köyhyydessä elävät joutuvat turvautumaan leipäjonoihin

2000-luvulla ruoka-avusta on tullut yksi merkittävimmistä epävirallisen avun lähteistä Suomessa. Ruoka-avussa asioivien määrät vaihtelevat, mutta arvioiden mukaan noin 20 000 ihmistä viikoittain turvautuu järjestöjen, yhdistysten ja uskonnollisten yhteisöjen järjestämään ruoka-apuun. Määrän voi olettaa olevan hienoisessa kasvussa, sillä julkisessa keskustelussa useat toimijat ovat raportoineet asiakasmäärien lisääntymisestä. Leikkaukset sosiaaliturvaan ja asiakasmaksujen korotukset hankaloittavat entisestään kaikista pienituloisimpien tilannetta ja ajavat ihmisiä erilaisen epävirallisen avun piiriin.

Köyhyyden syitä ja seurauksia

Yleisesti ottaen köyhyyden taustalta löytyy usein pitkittynyttä työttömyyttä, sukupolvelta toiselle periytyvää huono-osaisuutta, matalaa koulutustasoa, monilapsisia perheitä, yksinhuoltajuutta tai yksin asumista, pitkäaikaissairauksia tai erilaisesta vammasta johtuvaa työkyvyttömyyttä sekä päihde- ja mielenterveysongelmia. Köyhyydessä on myös huomattavia alueellisia eroja. Köyhyys on viime vuosina lisääntynyt erityisesti kaupunkiseuduilla, jossa eläminen on kallista ja asunnottomuus muuta Suomea yleisempää. Syrjäseuduilla taas on enemmän työttömyyttä, eivätkä hyvinvointipalvelut ole kattavia tai kaikkien saavutettavissa.

5. Mitä Suomi ja Euroopan unioni tekevät köyhyyden vähentämiseksi?

Eurooppa 2020 -strategian mukaisesti Suomen tulisi tavoitella köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrän vähentämistä 150 000:lla (770 000 henkilöön) vuoteen 2020 mennessä.

Suomi on sitoutunut myös YK:n Kestävän kehityksen tavoitteisiin ja Agenda2030 -toimintaohjelmaan, jossa yhtenä tavoitteena on köyhyyden puolittaminen Suomessa vuoteen 2030 mennessä.

Jyrki Kataisen hallituksen vuoden 2011 ohjelman yksi painopistealue oli ”Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen”. Painopistettä toimeenpantiin poikkialinnollisella toimenpideohjelmalla. Lisäksi Kataisen hallitus korotti perusturvaetuksia.

Juha Sipilän hallituksen vuoden 2015 ohjelmassa köyhyyttä ei mainita kuin kerran ulkopolitiikan osuudessa. Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta (2017) toteaa että ”Eriarvoisuus on kasvanut Suomessa. Eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentämisessä riittävän toimeentulon turvaaminen sekä yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset hyvinvointi- ja työvoimapalvelut ovat tärkeitä.”

Sipilän hallituksen aikana pienituloisten asemaa on heikentänyt perusturvaetuksien ja takuueläkkeen alentaminen vuonna 2017 ja perusturvan tason jäädyttäminen vuoteen 2019 saakka luopumalla indeksikorotuksista. Lisäksi vuonna 2016 perusturvaetuuksiin tuli indeksialennus, koska lain mukaan laskettu KELA-indeksi aleni. Indeksikorotuksista luopuminen yhdessä asumistuen tulevien leikkausten kanssa tulee johtamaan pienituloisten kansalaisten aseman heikentymiseen vuosina 2018–2020.

Lapsiperheisiin on vaikuttanut lapsilisien määrän alentuminen ja lapsilisien indeksidonnaisuudesta luopuminen. Sairaiden olosuhteisiin on vaikuttanut terveydenhuollon maksujen korotus vuonna 2016 kertaheitolla peräti 27,5 prosenttia, vaikka laki olisi edellyttänyt maksuissa elinkustannusindeksin kehityksen seuraamista. Lisäksi erityisesti pienituloisten eläkeläisten mahdollisuuksiin hankkia itselleen lääkärin määräämiä lääkkeitä ovat vaikuttaneet vuosina 2016 ja 2017 toteutetut huomattavat lääkekorvausten leikkaukset. Työttömyyden pitkittyessä yhä useammalla työttömällä on edessään työmarkkinatuella eläminen, koska vuodesta 2017 alkaen ansiosidonnaisen työttömyysturvan päivärahaa lyhennettiin 500 päivästä 400 päivään. Sote-uudistus on vaarassa toteutua tavalla, joka entisestään lisää asiakasmaksuja.

EU ei Suomelle antamissaan vuosittaisissa maakohtaisissa suosituksissaan ole ottanut köyhyyttä esille, vaikka toteaaakin maaraportissaan köyhyydestä tavoitteen saavuttamisen

olevan Suomelle haasteellista¹⁴. Sen sijaan Suomi on saanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta useammankin huomautuksen perusturvaetuuksien huonosta tasosta¹⁰. Suomi ei ole kuitenkaan ryhtynyt toimenpiteisiin huomautusten johdosta, vaan entisestään heikentänyt monia perusturvaetuuksia.

6. Miten köyhyyttä tulisi vähentää?

Jotta Suomi saavuttaisi Eurooppa 2020 -strategian ja YK:n Agenda2030-toimintaohjelman köyhyystavoitteet, on tällä hetkellä köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien lähes 900 000 henkilön elämisen edellytyksiä parannettava merkittävästi.

EAPN-Fin esittää, että köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi tulisi laatia kokonaisvaltainen strategia ja toimintaohjelma.

Köyhyyden vähentäminen edellyttää määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa: työllisyyden parantamista ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä, kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon lisäämistä, toimivia sosiaali- ja terveystalouksia, tasa-arvoista koulutusta ja perusturvan tason nostamista.

Perusturvan tasoa tulisi korottaa. Ensisijaisten etuuksien tasosta on pidettävä huolta toimeentulotukiriippuvuuden vähentämiseksi. On tärkeää panostaa lapsiperheköyhyyden vähentämiseen, mikä ehkäisee ylisukupolvista köyhyyttä. Perusturvaa on yksinkertaistettava ja kehitettävä niin, että se huomioi paremmin pirstaleisen työelämän sekä mahdollistaa osatyökykyisten työllistymisen.

Tarvitaan lisää kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon tukemista. Tukea tarvitaan pääkaupunkiseudun lisäksi erityisesti maakuntakeskuksissa. Lisäksi on turvattava kohtuullinen asumistuen taso.

Pitkäaikaistyöttömien (mukaan lukien nuoret ja maahanmuuttajat) **tilannetta tulee parantaa ja työttömyyttä vähentää.** Makrotalouspolitiikassa tulee nostaa työllisyyden parantaminen tärkeimmäksi tavoitteeksi. Työvoimapalvelujen uudistus tulee tehdä asiakaslähtöisesti, turvaten yhdenvertaiset palvelut kaikille. Aktiiviseen työvoimapolitiikkaan tulee satsata ja työllisyysmäärärahoja kasvattaa merkittävästi. Järjestöjen rooli työllistämistä edistävien palveluiden tuottajina ja työllistäjinä on tunnustettava.

Lääkekorvaus- ja asiakasmaksujärjestelmää tulisi uudistaa siten, että ihmisten maksamat omavastuut lasketaan kohtuulliselle tasolle. Osa palveluista tulisi olla kokonaan maksuttomia kuten terveyskeskuslääkärikäynnit ja sairaanhoitajan- ja terveydenhoitajan vastaanottokäynnit. Asiakasmaksujen sekä lääke- ja matkakustannusten vuosittaiset maksukatot tulisi yhdistää ja maksukatto sitoa takuueläkkeen tasoon (760 €/kk). Asetuksen ja käytäntöjen asiakasmaksujen perimättä jättämisestä ja kohtuullistamisesta tulee olla sitovat, selkeät ja yhdenmukaiset. Asiakkaille ja työntekijöille on aktiivisesti tiedotettava tästä mahdollisuudesta.

Sote-uudistus tulisi toteuttaa tavalla, joka kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja. Laadukkaiden palvelujen tulisi olla kaikkien saatavilla. Huono-osaisten erityisryhmien palvelut on turvattava, perustason palveluja vahvistettava sekä panostettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

EAPN-Finin keskeiset viestit köyhyyden vähentämiseksi:

- Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrä on käännettävä laskuun. Erityisesti tulee huomioida pienituloisten lapsiperheiden ja eläkeläisten aseman parantaminen. Keskeisiä toimia köyhyyden vähentämiseksi ovat mm. perusturvaetuuksien tason nostaminen ja kohtuuhintaisten asuntojen rakentaminen.
- Pitkäaikaistyöttömien (mukaan lukien nuoret ja maahanmuuttajat) tilannetta tulee parantaa ja työttömyyttä vähentää. Keskeistä olisi resursoida palkkatukeen ja nuorisotakuuseen sekä perua niihin aiemmin tehdyt leikkaukset.
- Sosiaali- ja terveystalouden uudistus tulee toteuttaa tavalla, joka kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja ja takaa tarpeenmukaisten palvelujen saavutettavuuden myös huono-osaisille ja useita palveluja tarvitseville.

EAPN-Fin laati vuoden 2017 kuntavaalien yhteydessä myös listauksen, kuinka kunnat ja maakunnat voivat vähentää ja ehkäistä köyhyyttä ja eriarvoisuutta:

- Aineellista köyhyyttä ja etenkin lapsi- ja eläkeläisköyhyyttä tulee aktiivisesti ja tavoitteellisesti vähentää osana kaikkea päätöksentekoa. Mm. sosiaalista vuokra-asuntotuotantoa on lisättävä.
- Laadukkaat ja helposti saavutettavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä asumispalvelut tulee turvata yhdenvertaisesti kaikille.
- Kunta voi vähentää nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyttä tarjoamalla työpaikkoja ja tekemällä työllistämisyhteistyötä järjestöjen kanssa.
- Kansalaistoimintaa, järjestöjä ja kohtaamispaikkoja kannattaa tukea, sillä ne vähentävät ja ehkäisevät erilaisia ongelmia sekä yksinäisyyttä.
- Kunnissa ja maakunnissa tulee järjestää foorumeita, joilla aktiivisesti keskustellaan köyhyyttä ja syrjäytymistä kokeneiden ihmisten kanssa.

Lisäkeinoja köyhyyden ja eriarvoisuuden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi löytyy EAPN-Finin julkaisusta *Köyhyys – syitä ja seurauksia* (toim. Niko Eskelinen ja Jiri Sironen), Helsinki 2017.

Viitteet ja lähteet:

Mikäli tilastotiedoissa ei ole erillistä viitettä, ne on otettu Tilastokeskuksen tulonjakotilastosta (tuorein tilastovuosi 2015).

1. Mukkila, Susanna, Hannikainen-Ingman, Katri, Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula. Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Työpaperi 6/2017. THL, Helsinki.
2. THL, ATH-aineistot, www.terveytemme.fi/ath/aikasarja2013-2016
3. Uutissuomalainen: Tulottomien kotitalouksien määrä on kasvanut räjähdysmäisesti Suomessa, www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/uutissuomalainen-tulottomien-kotitalouksien-maara-on-kasvanut-rajahdysmaisesti-suomessa/769790
4. Maksuhäiriötilastot 2016, Suomen asiakastieto OY
5. Ulosotossa paljon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja, Kelan tutkimusblogi blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/4072
6. Lainsäädäntömuutosten vaikutus tulonjakoon 2015-2018 (Eduskunnan tietopalvelu 1.9.2017) ja Näin budjettiesitys vaikuttaa tulonjakoon (vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/nain-budjettiesitys-vaikuttaa-tulonjakoon)
7. Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2017, Valtiovarainministeriön julkaisu – 18a/2017
8. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2016). Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Suomen sosiaalinen tila 3/2016; Tutkimuksesta tiiviisti 23, lokakuu 2016. THL, Helsinki.
9. Isola, Anna-Maria, Meri Larivaara & Juha Mikkonen. 2007. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Helsinki.
10. Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea antoi 12.2.2015 päätöksen Suomen Sosiaalioikeudellisen Seuran (SSOS) tekemään kanteluun. Komitea katsoi, ettei Suomen perusturvan taso täytä Euroopan Neuvoston sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. Ks. esim. www.eapn.fi/sosiaalisten-oikeuksien-komitea-pitaa-suomen-vahimmaisturvan-tasoa-riittamattomana
11. OECD Health Statistics
12. Sosiaalibarometri 2017, www.soste.fi/ajankohtaista/julkaisut/sosiaalibarometri.html
13. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (2017). Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Suomen sosiaalinen tila 4/2017; Tutkimuksesta tiiviisti 31, lokakuu 2017. THL, Helsinki.
14. EU-komission maakohtaiset suositukset Suomelle 2017, https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations_en

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin

2017

www.eapn.fi